

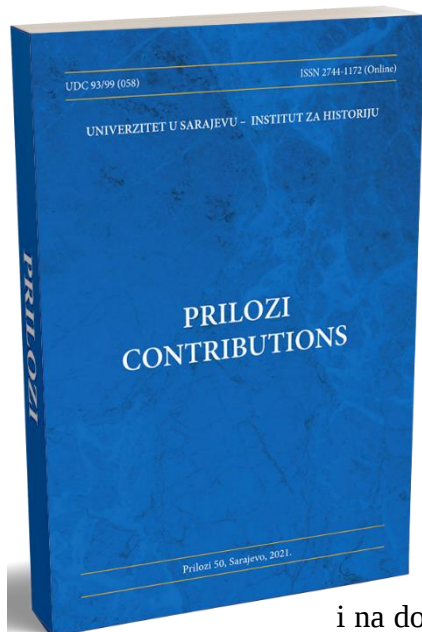
Dr. sc. Dženita SARAC RUJANAC
Institut za historiju Sarajevo
E-mail: dzenita.sarac-rujanac@iis.unsa.ba

**PRILOZI br. 50, Institut za historiju
Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2021, 330 str.**

Kriterije, prema kojima bismo vrijednovali doprinos jedne institucije u složenom procesu spoznaje povijesne zbilje, a time i boljeg razumijevanja sadašnjosti i sopstvenosti, vrlo je teško jasno definirati. Međutim, postoji niz ključnih odrednica, koje sagledane u svojoj kumulativnosti i međuovisnosti, neupitno potvrđuju opravdanost postojanja date institucije i ukazuju na njen doprinos utemeljenom saznanju o prošlosti, procesima i pojavama dugog trajanja, prijelomnim događajima, istaknutim ličnostima, reformama, revolucijama, bunama, sporazumima, izborima, ustavima, itd. U skladu s tim, iz rakursa povijesnog rezultata, organiziranje Instituta za proučavanje historije radničkog pokreta 1958. godine, bilo je itekako važna odluka tadašnjeg političkog rukovodstva. U početku isključivo fokusiran upravo na radnički pokret u Bosni i Hercegovini, kadrovskim jačanjem, širio se *istraživački horizont* ove naučne institucije. Godine 1973. preimenovala je u Institut za istoriju što nije predstavljalo samo puku renominaciju. Fokus se proširio na višestoljetnu bremenitu historiju Bosne i Hercegovine i njenih naroda od najstarijeg do savremnog doba. Dijapazon interesovanja postajao je sve širi i slojevitiji pri čemu su se istraživački projekti razlikovali različitih društvenih, političkih i privrednih tema.

S ciljem upoznavanja stručne javnosti, ali i šire zainteresirane publike, 1965. godine Institut pokreće svoj časopis *Prilozi*. Časopis je bio zamišljen kao svojevrsno ogledalo i kronika rada Instituta koji će uglavnom donositi vrijedne priloge zaposlenika, u to vrijeme, o radničkom pokretu, sindikalnim organizacijama između dva rata, NOB-u i djelimično o poslijeratnom socijalističkom razvoju. Ipak, ostvareno je uskoro prevazišlo zamišljeno i *Prilozi* u narednim decenijama prolaze specifičan razvojni put. Tokom tog razvoja mijenjala se koncepcija časopisa, tematski okviri, programska orijentacija. Prateći savremene standarde naučnih časopisa, oblikovala se i dosta ustaljena struktura pa prepoznamo rubrike: Članci i ras-

prave, Prilozi, Osvrti i na koncu, nista manje važna rubrika, Prikazi. Postepeno, zajedno sa izrastanjem i sazrijevanjem institucije, *Prilozi* se otvaraju temama iz svih razdoblja bosanskohercegovačke prošlosti, ali i prošlosti susjednih zemalja s kojima nas vežu mnogostruke veze. Postaju dostupni, ne samo zaposlenicima i saradnicima Instituta nego i historičarima i istraživačima iz cijele Bosne i Hercegovine, područja bivše Jugoslavije, Europe pa i cijelog svijeta. Složena plejada tema kao i krug saradnika su dosta veliki o čemu svedoči i posljednji broj časopisa, broj 50. *Priloga*, sada Instituta za historiju Univerziteta u Sarajevu. Ovaj jubilarni broj štampan je na 330 stranica i sastoji se iz tri bloka: Članci i rasprave, Stručni prilozi i Prikazi. Posvećen je prerano preminulom, rahmetli dr. Kemalu Bašiću (1964-2020) o čijem značajnom doprinosu historijskoj nauci, u In memorijamu, piše urednik *Priloga*, direktor Instituta za historiju Sedad Bešlija.

U prvom bloku predstavljeno je 10 članaka: 8 izvornih naučnih i 2 stručna članka tretirajući problematiku od antike pa sve do posljednjih decenija XX vijeka. Pri tome govore o vrlo važnim pitanjima i problemima koja do sada, u našoj historiografiji, uglavnom nisu bila predmet posebnog izučavanja. Ovi *pionirski radovi*, zasnovani na izvornoj građi, objavljenim i neobjavljenim izvorima, štampi i relevantnoj literaturi, izazivaju veliko interesovanje i zaslužuju posebnu pohvalu. U njima se ukazuje i na neke već potvrđene hipoteze, ali

i na dosada nepoznate izvore i podatke, oblikujući tako nove stavove i teze koje savjesnog historičara navode na dodatno analiziranje, propitivanje pa i reviziju.

Prvi članak u novom broju *Priloga* jeste rad uvaženog profesora, medijevaliste Esada Kurtovića „Trebinjska vlastela Poznanovići“ (21-47), o porodici Poznanović tokom posljednjih decenija XIV i prve polovine XV stoljeća. Na osnovu vrijednih historijskih izvora Državnog arhiva u Dubro-

vniku autor posebno ukazuje na djelovanje dvojice istaknutih članova ove porodice, Vukoslava i Ostoje Poznanovića, promatrajući ih u širem kontekstu tadašnjih zbivanja na jugu bosanskog kraljevstva i itekako prisutnog drumskog razbojništva i uznemiravanja dubrovačkih trgovaca.

Irena Kolaj Ristanović sa Filološkog fakulteta u Beogradu u radu “Osmansko vojno groblje na Malti: prilog proučavanju spomenika islamske civilizacije”(49-75) donosi podatke o osmanskome vojnom groblju podignutom 1874. godine od strane sultana Abdull Aziza, a u čast vojnika koji su poginuli prilikom opsade Malte 1565. godine. Groblje je pola stoljeća kasnije rekonstruisano, tačnije nadograđeno grobnim spomenicima turskih vojnika poginulih u Prvom svjetskom ratu stvarajući tako jedinstven primjer osmanskog memorijalnog kulturnog naslijeđa na Sredozemlju. Autorica pri tome posebno podcrtava da je ovaj jedinstven umjetnički izraz, tj. spoj ljepote, harmonije i veličanstvenosti s umjerenošću muslimanske tradicionalne arhitekture, itekako značajan doprinos islamskoj kulturnoj baštini.

Članak Takuje Nakazave (Univerzitet u Hokaidu, Centrar za slavistička i evroazijska istraživanja, Saporu, Japan) nosi naslov “Istočno pitanje kroz dalekoistočne oči: Japanski pogledi na ustanke u Hercegovini (1861-1878)” (77-99) i govori, u kontekstu izlaska Japana iz viševjekovne izolacije, o informacijama koje su pristizale i koje su objavljivane u onovremenoj japanskoj štampi, knjigama, posebno putopisima o ustancima tokom sedme i osme decenije XIX stoljeća, a posebno tzv. Hercegovačkom ustanku 1875. godine.

Mehmed Hodžić (Institut za historiju) u radu “Vakufsko sirotište u Sarajevu od osnivanja do kraja Prvog svjetskog rata” (101-137) oslanjajući se na izvornu, do sada uglavnom nekorištenu arhivsku građu, prati sazrijevanje jedne plemenite ideje o osnivanju institucije za brigu o djeci koja su ostala bez skrbnika. Uz finansijsku podršku Zemaljske vlade i brojnih građana, ova inicijativa doživjela je svoju realizaciju osnivanjem Vakufskog sirotišta za Bosnu i Hercegovinu u Sarajevu. Autor čitatelje upoznaje sa načinom rada i organizacijom sirotišta kao humanitarne i prosvjetne institucije do konca austrougarske uprave, tj. kraja Prvog svjetskog rata posebno se osvrćući na svakodnevne aktivnosti, obaveze i dužnosti njegovih pitomaca.

O „Pitanju odgovornosti za izbijanje Prvog svjetskog rata u svjetskoj historiografiji“ (139-163) piše Muhamed Nametak (Institut za historiju). Ukazujući na dominirajuće narative i njihove osnovne karakteristike, sličnosti i razlike, autor ističe da ni do danas ne postoji konsenzus po pitanju krivice za izbijanje Prvog svjetskog rata. Pri tome posebno podcrtava da ponuđeni odgovori na ovo pitanje uveliko zavise od subjektivnih okolnosti, tj. identiteta autora, njegovog političko-društvenog okruženja koji nameću svojevrsne kriterije, vrše selekciju izvora i odabir argumenta.

Aleksandra Pijuk-Pejčić iz Historijskog arhiva Sarajevo u radu „Zarazne bolesti u Sarajevu 1918-1928“ (165-193) piše o uzrocima pojave, širenju i posljedicama bolesti kao što su tifus, turbekuloza, šarlah, difterija, dizenterija, španska gripa i sifilis u deceniji poslije Prvog svjetskog rata. Rekonstruirajući širu povijesnu sliku života u Sarajevu u to vrijeme ukazuje na loše uslove stanovanja, slabu higijenu i nezadovoljavajuću ishranu koji su značajno pogodovali širenju zaraze među stanovništvom.

Naredni članak „Kultura za narod ili za vlast. Osnivanje i djelatnost Kulturnog društva Muslimana Preporod“ (195-230) potpisuje Semir Hadžimusić (Zavod za zaštitu i korištenje kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa Tuzlanskog kantona). U njemu Hadžimusić analizira osnivanje i djelatnost Kulturnog društva Muslimana Preporod s posebnim osvrtom na rad Glavnog odbora i Mjesnog odbora Sarajevo u periodu od 1945. do 1949. godine. Njegov rad autor vješto uranja u poslijeratni kontekst i osnovne namjere novog režima tj. kulturnu politiku, potrebe i intencije Komunističke partije koja je njegovo *gašenje* u martu 1949. tumačila kao iskorak, kao logičan slijed stvari.

Antonio Pehar (Fakultet međunarodnih odnosa i diplomacije, Sveučilišta Hercegovina u Mostaru) u radu „O karakteristikama nacionalnih ideologija kao činitelja u političkom i društvenom razvitku Bosne i Hercegovine“ (231-282) daje detaljan pregled nastanka i analizira karakter nacionalnih ideologija koje su od osmanskog perioda do savremenog doba, kao procesi dugog trajanja, bili važan faktor u političkom i društvenom razvoju Bosne i Hercegovine. Podcrtava sedimentnost nacionalnih ideologija, uočava različite varijacije i sposobnost prilagođavanja političkom trenutku koji je djelimično i njihov uzrok i posljedica, pri čemu se njihova (pre)dominacija i reduciranost odražavaju na stabilnost i države i društva.

Posljednja dva članka u ovom broju odnose se ne nemile 1990-e godine, otvarajući određena pitanja koja su prethodila izbijanju ratnih dejstava i agresiji na Bosnu i Hercegovinu. Jasmin Medić (Institut za historiju) u radu „Politička i nacionalna polarizacija u Bosni i Hercegovini: Projekti “regionalizacije” 1991. godine“ (283-313) prati proces osnivanja nelegalnih srpskih autonomnih oblasti i hrvatskih zajednica kao vid jednostrane teritorijalne reorganizacije u Bosni i Hercegovini. Ona je vršena pod pokroviteljstvom Srpske demokratske stranke, tj. dijela Hrvatske demokratske zajednice u Bosni i Hercegovini što će dovesti do osnivanja tzv. Srpske republike Bosne i Hercegovine u januaru 1992, odnosno Hrvatske republike Herceg-Bosne u avgustu 1993. godine kao pokušaja razgradnje države koja je doživjela međunarodno priznanje o nezavisnosti u aprilu 1992. godine. Ermin Kuka (Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava) potpisuje rad „Uloga Srpske demokratske stranke u okupaciji Višegrada 1992. godine i počinjenju zločina nad Bošnjacima“ (315-340). Autor se u ovom radu, u kojem govori o političkim i vojnim aktivnostima Srpske demokratske stranke (SDS) na stvaranju etnički čistih srpskih teritorija u Bosni i Hercegovini, fokusirao na jedan vrlo specifičan mikroprostor. Analizira radnje, ulogu i odgovornost pomenute stranke u zločinima protiv čovječnosti i međunarodnog prava, pa i zločin genocida, koji su počinjeni nad bošnjačkim stanovništvom grada Višegrada.

U ovom broju *Priloga*, nakon članaka, prezentirana su i dva vrijedna stručna priloga. Omer Merzić („Povodom 50. broja: bibliometrijska analiza časopisa *Prilozi* Instituta za historiju, br. 1-49.“, 343-376) uradio je iscrpnu bibliometrijsku analizu dosadašnjih brojeva časopisa. Ova analiza, ukazujući na sastav i rad Redakcija, obim i učestalosti izlaženja, broj, vrstu i obim radova, autore (njih 378), svjedoči o osobenom razvoju *Priloga*. Anida Ibričić („Od tradicionalnog štampanog do digitalnog oblika: digitalizacija časopisa *Prilozi* Instituta za historiju“, 377-393) je prikazala proces digitalizacije časopisa koji se nameće kao nužnost u nastojanju da se časopis učini što dostupnijim, da se zaštititi i trajno očuva i olakša rad s tekstom. Pri tome digitalni arhiv časopisa *Prilozi*, zadovoljava sve nužne elemente procedure za indeksiranjem časopisa u bazama podataka o čemu se danas itekako govori i na čemu sve više insistira.

Rubrika „Prikazi“ donosi sedam prikaza najnovijih, vrijednih izdanja kako domaće tako i svjetske historiografije koji potpisuju Almir Peco, Adis Zilić, Mirza Džanović, Mitsutuši Inaba, Omer Merzić, Dženita Rujanac i Alen Borić.

I ovaj broj *Priloga* potvrđuje da je to naučni časopis koji ne karakterizira samo kontinuitet koji, nažalost u našim uslovima, najmanje zavisi od marljivosti Redakcije, urednika i sekretara. Naučna utemeljenost i kvalitet članaka je ono što se ističe pri čemu se zaista uviđa predanost i umijeće autora da se kao vješti analitičari izbore s brojnim preprekama i istraživačkim problemima, nekada *morem* izvora, a nekada selektivnim i nedostatnim informacijama koje i kao takve intrigiraju. Otvarajući nova, različita pitanja, nerijetko i s interdiciplinarne pozicije, istovremeno aktuelizirajući i propitujući stare, poznatije teme, *Prilozi* Instituta za historiju Univerziteta u Sarajevu popunjavaju mnoge bjeline itekako prisutne u domaćoj historiografiji.